

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. Εισαγωγή	2
II. Επεξεργασία της Διάταξης 5§1 Σ.	2
III. Επεξεργασία της διάταξης 106§2 Σ.	3
IV. Διάκριση των Συνταγματικών Δικαιωμάτων	4
IV (A). Δικαιώματα στο Συναλλακτικό Επιχειρηματικό Χώρο.	4
IV (B). Δικαιώματα στον Καταναλωτικό Χώρο.	5
V. Συναλλακτική Εξουσία και Ειδικότερες Μορφές.	5
VI. Ελευθερία των Συμβάσεων.	6
VII. Συμμετοχή στην Οικονομική ζωή	8
VIII. Εμπορική Δράση.....	9
IX. Ειδικότερες εκφάνσεις της συναλλακτικής ελευθερίας.....	10
IX (A). Ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένων.	10
IX (B). Ελευθερία καθορισμού της οικονομικής αξίας.....	11
IX (Γ). Ελευθερία διάθεσης οικονομικού αγαθού.....	11
X. Ελευθερία των Συναλλαγών και Αμυντικά Δικαιώματα	11
XI. Νομολογία.....	12
I. ΣτΕ 771/88 Προβληματικές Επιχειρήσεις.....	12
II. ΣτΕ 3469/91	12
III. Διοικ. Εφετείο Αθηνών Αριθμ. 1162/1984	13
IV. ΣτΕ 1422/93, Δ' Τμ.	13
V. Περιορισμοί που δικαιολογούνται από την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος ΣτΕ 1149/88.....	13
VI. Συνταγματικότητα του ν. 1386/83 περί προβληματικών επιχειρήσεων ΣτΕ 1094/87 Ολομ.....	13
VII. Δημόσια Υπηρεσία υπό λειτουργική έννοια ΣτΕ 3818/97, Ολομ.....	14
VIII. ΣτΕ 308/98, Ολομ.....	14
IX. Ίση μεταχείριση σε ιδιωτικές σχέσεις (Α.Κ 288) ΑΠ 819/1981 Τμ. Β' 14	
X. Οικονομική Ελευθερία – Δημόσια υπηρεσία ΣτΕ 3250/1998. Ε' Τμ ...	15
XI. Υπηρεσιακές μεταβολές σε προεκλογική περίοδο ΑΠ 2/1998, Ολομ.	15
XII. Βασικά Συμπεράσματα	16
XIII. Περίληψη	17
XIV. Summary	17
XV. Λήμματα	18
Βιβλιογραφία	19

I. Εισαγωγή

Οι Συναλλακτικές Σχέσεις διαμορφωμένες μέσα από την καθημερινή εμπειρία των ανθρώπων αποτέλεσαν μια αδήρητη ανάγκη για την επιβίωσή τους. Επιπροσθέτως κατευθύνουν τις επιλογές των ανθρώπων όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα¹. Εν προκειμένω προστατεύεται η ελευθερία των ανθρώπων να κατευθύνουν τις επιλογές τους σχετικά με την οικονομική δραστηριότητα. Βασική όμως προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία των Συναλλακτικών Σχέσεων είναι η παράθεση επιταγών (και για μεγαλύτερη ασφάλεια Συνταγματικών Επιταγών) από το Συνταγματικό Νομοθέτη ώστε τα αντίστοιχα δικαιώματα των συναλασσομένων να κατοχυρώνονται από τον ανώτατο Καταστατικό Χάρτη έναντι οποιασδήποτε αυθαιρεσίας. Το Σύνταγμα ρύθμισε ύστερα από μακρά ιστορική εξέλιξη την προσπάθεια για προστασία των καταρχήν άτυπων δικαιωμάτων στο άρθρο 5§1 του Συντάγματος. Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η λεπτομερής προσέγγιση των συνταγματικών δικαιωμάτων στις ενοχικές σχέσεις.

II. Επεξεργασία της Διάταξης 5§1 Σ.

Η προστασία της οικονομικής ελευθερίας και κατά συνέπεια των Συναλλακτικών Σχέσεων κατοχυρώνεται θεσμικά στη 5§1 Σ. Βεβαίως η εν λόγω διάταξη αποτελεί εξειδίκευση² της 2§1 Σ. που αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Γιατί η βασική της εκδήλωση (αξιοπρέπειας) είναι προτίστως και το δικαίωμα στην οικονομική ζωή της χώρας. Είναι αναγκαίο να αναφερθεί και ο επικουρικός χαρακτήρας της διάταξης 5§1 Σ³. Κατά την κρατούσα άποψη η 5§1 Σ έχει γενική ισχύ σε αντίθεση με άλλες ειδικές διατάξεις. Βεβαίως η 5§1 Σ δεν έχει απόλυτη εξουσία όπως άλλες διατάξεις του Συντάγματος καθώς η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος επιβάλλει ενίοτε τον περιορισμό της ελευθερίας στην οικονομική δραστηριότητα. Για παράδειγμα δεν είναι αντίθετες προς το Σύνταγμα νομοθετικές ρυθμίσεις⁴ με τις οποίες απαγορεύεται για λόγους υγείας – ασφάλειας η καλλιέργεια ή το εμπόριο ορισμένων ειδών (π.χ εμπόριο ινδικής κάνναβης) είτε επιβάλλονται περιορισμοί στις εισαγωγές ή στις εξαγωγές για τα γενικότερα συμφέροντα της εθνικής οικονομίας είτε

¹ « Οικονομική Ελευθερία είναι η ελευθερία του ατόμου να αναπτύσσει προς διάφορες κατευθύνσεις την οικονομική δραστηριότητά του.» Δαγτόγλου

² Ράϊκος Αθαν. «Συνταγματικά Δικαιώματα» Αθήνα-Κομοτηνή 2002

³ Γεωργόπουλος Κων. «Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο» Αθήνα-Κομοτηνή 1998

⁴ Δαγτόγλου «Ατομικά Δικαιώματα Β' τόμος» Αθήνα-Κομοτηνή 1991 σελ.992

θεσπίζονται ανώτατα όρια τιμών ή αγορανομικοί έλεγχοι ορισμένων βιοτικών αγαθών για την προστασία του καταναλωτικού κοινού. Συμπερασματικά υφίστανται ορισμένοι περιορισμοί αναφορικά με το άρθρο 5§1 Σ (που κατοχυρώνει την ελευθερία όλων των ανθρώπων να δραστηριοποιούνται οικονομικά) όταν δικαιολογούνται από το δημόσιο συμφέρον. Επιπροσθέτως το 5§1 Σ αναφέρεται στα χρηστά ήθη και έχει άμεση σχέση με το 288 Α.Κ το οποίο περιλαμβάνει τις γενικές ρήτρες της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών. Επομένως οι Συναλλακτικές σχέσεις που ρυθμίζονται απτήν καλή πίστη κατοχυρώνονται συνταγματικά από το 5§1 Σ.

III. Επεξεργασία της διάταξης 106§2 Σ.

Η διάταξη του άρθρου 106§2 επιδιώκει τον διπλό σκοπό να θέσει όρια τόσο στον κρατικό παρεμβατισμό (τον οποίο επιτρέπει για την προστασία του γενικού συμφέροντος το ίδιο άρθρο), όσο και στην ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία. Έτσι ο κρατικός παρεμβατισμός δεν επιτρέπεται να συνίσταται σε μέτρα που καταπνίγουν την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία και επιβάλλουν στη χώρα καθεστώς διευθυνόμενης οικονομίας. Από την άλλη πλευρά «η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται εις βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή επι βλαβη της εθνικής οικονομίας. Το Σύνταγμα όμως αρκείται σε αυτόν τον αρνητικό (αποθετικό) περιορισμό και δεν επιβάλλει θετικές υποχρεώσεις στην ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία ανάλογα με τη διάταξη του άρθρου 17§1 που κατοχυρώνει την ιδιωτική ιδιοκτησία.

Από τα ανωτέρω προκύπτει και η διάφορα ανάμεσα στις διατάξεις των άρθρων 5§1 και 106§2. Ενώ το άρθρο 5§1 κατοχυρώνει, μεταξύ άλλων, το ατομικό δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας, το άρθρο 106§2 περιέχει θεσμική εγγύηση της ελεύθερης ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, και τα δυο εντός ορίων. Η θεσμική εγγύηση της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας περιλαμβάνει και τη θεσμική εγγύηση του ελεύθερου ανταγωνισμού, τον οποίο πρέπει να προστατεύει το κράτος. Από αυτήν την άποψη μόνο προκύπτει υποχρέωση του κράτους να προστατεύει την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία.

Η ελευθερία της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας δεν αναφέρεται μόνο στην παραγωγή και πρόσφορα, αλλά και στην κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών, χωρίς την οποία η πρώτη είναι χωρίς αντικείμενο. Η ελευθερία των συμβάσεων και η ελευθερία του ανταγωνισμού αποσκοπούν και την ελευθερία των καταναλωτών. Από τη

διασπορά των καταναλωτών και τη δυσχέρεια οργανώσεως τους προκύπτει η ασθενικότερη θέση τους έναντι των παραγωγών και η ανάγκη (που μπορεί να στηρίζεται και σε επιχειρήματα κοινωνικής πολιτικής) προστασίας των καταναλωτών. Η προστασία αυτή αποτελεί συγχρόνως περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας, που είναι θεμιτός στα πλαίσια το άρθρου 5§1.

IV. Διάκριση των Συνταγματικών Δικαιωμάτων

Τα συνταγματικά δικαιώματα όσον αφορά τις ενοχικές σχέσεις (συναλλακτικό χώρο) βρίσκουν εφαρμογή σε δύο τομείς του χώρου αυτού:

- ❖ *Δικαιώματα στο Συναλλακτικό Επιχειρηματικό Χώρο*
- ❖ *Δικαιώματα στον Καταναλωτικό Χώρο*

IV (A). Δικαιώματα στο Συναλλακτικό Επιχειρηματικό Χώρο⁵.

Καταρχήν τα Συνταγματικά δικαιώματα (οικονομική ελευθερία) εφαρμόζονται στον επιχειρηματικό χώρο δηλ. στις εμπορικές σχέσεις. Η συναλλακτική ελευθερία και πιο συγκεκριμένα η ελευθερία επιλογής του αντί συμβαλλομένου και η ελευθερία διάθεσης προϊόντος βρίσκουν απόλυτη εφαρμογή στις σχέσεις μεταξύ εμπόρων οι οποίες διέπονται από τη βασική αρχή της ελεύθερης δράσης (εμπορικό δίκαιο⁶). Χρειάζεται να υπάρχει αυτονομία και αυτοβουλία των βασικών κοινωνιών (εμπόρων) της ελεύθερης αγοράς. Επομένως κάθε έμπορος έχει την ελευθερία να αναλαμβάνει επιχειρηματικές πρωτοβουλίες χωρίς να δεσμεύεται από κρατικούς παράγοντες ώστε να υπάρχει μια υπολειτουργία της αγοράς που μόνο καθ'όνομα θα είναι ελεύθερη. Η σύντομη αυτή μνεία είναι απαραίτητη αν και ο βασικός χώρος εφαρμογής των δικαιωμάτων του 5§1 Σ είναι στις σχέσεις μεταξύ επιχειρηματία – καταναλωτή. Ωστόσο υπάρχει μια βασική διαφορά που θα πρέπει να επισημανθεί: η συναλλακτική ελευθερία μεταξύ των εμπόρων έχει διαφορετικό νόημα από την αντίστοιχη ελευθερία μεταξύ παραγωγού – καταναλωτή. Συμπερασματικά η αρχή της ελεύθερης δράσης εξασφαλίζει την οικονομική ελευθερία των παραγόντων της αγοράς. Σε ένα σύστημα ελεύθερης οικονομίας η αυτονομία των προσώπων που μετέχουν στην αγορά είναι ουσιώδης προϋπόθεση για το εμπόριο. Η

⁵ Δημητρόπουλος Ανδρέας «Συνταγματικά Δικαιώματα» Αθήνα 2004

⁶ Περράκης Ευάγγελος «Γενικό μέρος του Εμπορικού Δικαίου» Αθήνα 2000

Συμβατική ελευθερία και η ελευθερία του ανταγωνισμού είναι βασικά στοιχεία της οικονομίας αυτής. Ο έμπορος με λίγα λόγια είναι ελεύθερος να αναλαμβάνει επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και πρέπει να είναι υπεύθυνος για τις πράξεις τους υπολογισμούς και τις εκτιμήσεις του.

IV (B). Δικαιώματα στον Καταναλωτικό Χώρο.

Οι συνταγματικές ελευθερίες παίζουν σημαντικό ρόλο στις συναλλακτικές σχέσεις μεταξύ εμπόρων – καταναλωτικού κοινού. Η βασική αρχή του Ενοχικού Δικαίου που β΄ρισκε τη συνταγματική κατοχύρωση `συνάπτοντας προς τούτο σύμβαση. Καθώς επίσης και ότι μπορούν να καθορίσουν πως ακριβώς να τροποποιήσουν οποιαδήποτε ρύθμιση όσον αφορά το περιεχόμενο της σύμβασης.

V. Συναλλακτική Εξουσία και Ειδικότερες Μορφές.

Είναι η εξουσία ενός προσώπου προς πράγμα όταν υπάρχει μεταξύ τους σχέση (σχέση Εκμισθωτή και μισθώματος). Η συναλλακτική εξουσία έχει σημαντική θέση τόσο όσον αφορά στην επιλογή αντισυμβαλλομένου όσο και στην ελευθερία διάθεσης προϊόντος.

Η αμυντική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων, στο συναλλακτικό χώρο, στρέφεται βασικά κατά της εξουσίας των μονοπωλίων. Το νέο ελληνικό σύνταγμα επιτρέπει την αναγκαστική εξαγορά επιχειρήσεων (ή την αναγκαστική συμμετοχή του κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων) που έχουν μονοπωλιακό χαρακτήρα. Στο βασικότερο αυτό τομέα και στα ξένα κράτη και στη χώρα μας, ο κοινός νομοθέτης, έχει λάβει μέτρα για την απομάκρυνση του κίνδυνου, που προέρχεται από τα οικονομικά μονοπώλια. Η νομοθεσία αυτή βρίσκεται ήδη στις αρχές της εξελίξεως της. Αλλά αυτή και μόνο η μέχρι στιγμή εμφάνιση της, αποτελεί απόδειξη για τη γενικότερη τάση της εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων, πλην όμως οι προσβολές αυτές περιέχουν την ιδιομορφία, ότι κατά γενικό κανόνα, δεν προέρχονται από παράνομη δράση, αλλά είναι αποτέλεσμα καταρχήν νόμιμης δράσεως.

Από την άποψη των ειδικότερων φορέων, μέσω των οποίων εμφανίζεται η ιδιωτική εξουσία, περισσότερο πρακτικό παρουσιάζουν η εξουσία του εκμισθωτή και η εξουσία του επιχειρηματία. Η εξουσία του εκμισθωτή είναι εξουσία οικονομικής φύσεως και βασίζεται στην εξουσία του προσώπου, πάνω σε συγκεκριμένο πράγμα, στην ιδιοκτησία του

πράγματος. Η εξουσία καθορισμού της τιμής του μίσθιου, του μισθώματος έχει στη σύγχρονη εποχή περιοριστεί, τόσο στη χώρα μας, όσο και σε άλλες χώρες, με την επιβολή αγορανομικού έλεγχου στα ακίνητα, τα χρησιμοποιούμενα για επαγγελματική στέγη ή για κατοικία. Η εξουσία του ιδιοκτήτη, πάνω στο ακίνητο μεταβάλλεται, σε πολλές περιπτώσεις, σε εξουσία προσώπου πάνω σε πρόσωπο. Οι περιπτώσεις παραβίασεως θεμελιωδών δικαιωμάτων μισθωτών από τους εκμισθωτές, δεν είναι λίγες. Η εξουσία του εκμισθωτή εμφανίζεται κυρίως σαν εξουσία *ex contractu*. Σε πολλές περιπτώσεις οι παρεχόμενες λύσεις, με την εφαρμογή των γενικών ρητρών της καλής πίστεως και των συναλλακτικών ηθών, δεν διαφέρουν από εκείνες, που παρέχονται με την άμεση χρήση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Απαραίτητη όμως είναι πάντοτε η ταυτόχρονη χρήση των διατάξεων του συντάγματος και εκείνων του κοινού δικαίου.

VI. Ελευθερία των Συμβάσεων.

Από την οικονομική ελευθερία που κατοχυρώνει το άρθρο 5§1 απορρέει η ελευθερία των συμβάσεων.

Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος έναντι των συνάνθρωπων του μόνο εφόσον αυτοί δεν μπορούν να τον δεσμεύσουν χωρίς την συγκατάθεση του. Την συγκατάθεση αυτή μπορεί να την δώσει σε μονομερή δικαιοπραξία, συνήθως όμως στο πλαίσιο μιας συμβάσεως. Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος εφόσον και στο μέτρο που η σύναψη και το περιεχόμενο της δικαιοπραξίας και ιδιαίτερα της συμβάσεως εξαρτάται από την ελεύθερη βούληση του. Έτσι η ελευθερία του ανθρώπου συνεπάγεται λογικά την δικαιοπρακτική ελευθερία και μάλιστα την ελευθερία των συμβάσεων,

Στο ίδιο συμπέρασμα φτάνουμε και όταν προσεγγίσουμε το ζήτημα από κοινωνική Σκόπια: Μια κοινωνία μπορεί να λειτουργήσει μόνο με την συνεργασία και τον αλληλοπεριορισμό των κοινωνιών. Αυτό σημαίνει, ότι οι υποσχέσεις που δίνουν και οι συμφωνίες που συνάπτουν μεταξύ τους οι κοινωνοί είναι καταρχήν δεσμευτικές γι'αυτούς. Η αρχή όμως αυτής της δεσμευτικότητας των συμβάσεων θα οδηγούσε στην καθυπόταξη των εκάστοτε ασθενέστερων από τους ισχυρότερους, αν δεν αντισταθμιζόταν με την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων. Για τον ίδιο λόγο, την προστασία δηλαδή των ασθενέστερων, αλλά και του γενικού συμφέροντος, η ελευθερία των συμβάσεων υπόκειται, σε ορισμένους περιορισμούς.

Η ελευθερία των συμβάσεων είναι το σπουδαιότερο τμήμα της ιδιωτικής αυτονομίας, της νομικής δηλαδή αυτοδιαθέσεως του ιδιώτη. Η

ιδιωτική αυτονομία περιέχει και άλλες μη «συμβατικές» πλευρές, όπως την ελευθερία της εργασίας, την ελευθερία ενώσεως και την ελευθερία χρήσεως ή διαθέσεως της ιδιοκτησίας. Η κατάλυση της ιδιωτικής αυτονομίας σημαίνει τη μετάβαση στο ολοκληρωτικό κράτος που ορίζει ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου και δεν αφήνει τίποτε στην ελεύθερη απόφαση του. Η κατοχύρωση της ιδιωτικής αυτονομίας σημαίνει αντιθέτως την εγγύηση ενός βιοτικού χώρου τον οποίο ο ιδιώτης είναι καταρχήν ελεύθερος να ορίσει σύμφωνα με τη βούληση του και τις συμφωνίες του με άλλους ιδιώτες. Αν η ιδιωτική αυτονομία αντικατασταθεί πλήρως ή σχεδόν πλήρως από την κρατική (ή άλλη) ετερονομία του ιδιώτη, ο άνθρωπος μεταβάλλεται από ελεύθερο πολίτη σε άβουλο δούλο ενός ολοκληρωτικού κράτους.

Η ανωτέρω θεωρητική θεμελίωση της ιδιωτικής αυτονομίας γενικότερα και της ελευθερίας των συμβάσεων ειδικότερα ήταν αναγκαία για να αποδείξει την κεντρική σημασία που έχει η ελευθερία αυτή σε οποιοδήποτε κράτος που σέβεται την ελευθερία εν' γένει. Είναι βέβαια αλήθεια ότι η ελευθερία των συμβάσεων και γενικότερα η ιδιωτική αυτονομία υπόκειται σε πολλαπλούς περιορισμούς και δε ευρύ κρατικό παρεμβατισμό. Το Σύνταγμα (άρθρο 106§1) επιτραπεί τον κρατικό παρεμβατισμό (συντονισμό), αλλά όχι την κρατική διεύθυνση της οικονομίας. Επιτρέπει δηλαδή την κρατική παρέμβαση, αλλά όχι την πλήρως ή κυρίως ετερόνομη ρύθμιση των συναλλακτικών σχέσεων. Η αντίθετη άποψη παραγνωρίζει την θεμελιώδη για το καθεστώς της ελευθερίας σημασία του πυρήνα της ιδιωτικής αυτονομίας. Γι' αυτό η ιδιωτική αυτονομία υπάρχει παντού όπου δεν περιορίζεται ρητώς από τον σύμφωνο με το Σύνταγμα νόμο και αποτελεί επομένως, και για ερμηνευτικούς σκοπούς τον κανόνα.

Η ελευθερία των συμβάσεων περιλαμβάνει την ελευθερία:

- ◆ Αν καταρχήν θα συναφθεί ή θα καταργηθεί ή θα αναγνωριστεί η σύμβαση (ελευθερία συνάψεως και καταγγελία της συμβάσεως)
- ◆ Με ποιον θα συναφθεί (ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλόμενου)
- ◆ Τι περιεχόμενο θα έχει (καθορισμός τιμήματος, τρόπου, χρόνου και τόπου παροχής, καταγγελίας κ.ο.κ.: ελευθερία διαμορφώσεως της συμβάσεως).

Η ιδιωτική αυτονομία και μάλιστα η ελευθερία των συμβάσεων δεν αποτελούν μόνο ατομικό δικαίωμα, αλλά και συνταγματικά κατοχυρωμένο θεμελιώδη για την οργάνωση και λειτουργία της οικονομίας θεσμό. Η θεσμική αυτή εγγύηση απορρέει από τη διάταξη του άρθρου 106§2 που

κατοχυρώνει σιωπηρά την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία υπό τρεις ρητά καθοριζόμενους περιορισμούς. Με την θεσμική της εγγύηση η συμβατική ελευθερία δεν καθίσταται «κοινωνική λειτουργία», αλλά υπάγεται απλώς σε κοινωνικούς περιορισμούς .

VII. Συμμετοχή στην Οικονομική ζωή

- ◆ Δεν δικαιούται ο έμπορος λιανικής πωλήσεως τροφίμων, να αρνηθεί την πώληση τροφίμων σε πελάτη εξαιτίας του φύλλου ή της εθνικότητας του. Η συμπεριφορά αυτή προσβάλλει το αμυντικό δικαίωμα της συμμετοχής στην οικονομική ζωή.

- ◆ Δεν προσκρούει στο σύνταγμα η παρεμπόδιση της εισόδου στο κατάστημα καταναλωτικού συνεταιρισμού προσώπων τα οποία δεν είναι μέλη του συνεταιρισμού. Η ιδιότητα του μέλους του συνεταιρισμού αποτελεί βασικό στοιχείο της συγκεκριμένης διαπροσωπικής σχέσεως και προϋπόθεση για την ύπαρξη και τη λειτουργία του συνεταιρισμού. Είναι επομένως απαραίτητη η θεσμική προσαρμογή του δικαιώματος συμμετοχής στην οικονομική ζωή, στα πλαίσια του συγκεκριμένου θεσμού, του θεσμού του καταναλωτικού συνεταιρισμού.

- ◆ Η εφαρμογή του συνταγματικού δικαιώματος της συμμετοχής στην οικονομική ζωή, στις διαπροσωπικές σχέσεις, καταλήγει στις ίδιες πρακτικές λύσεις, με εκείνες που παρέχει η ήδη υπάρχουσα νομοθεσία για τον αθέμιτο ανταγωνισμό, που απαγορεύει κάθε πράξη που επιχειρείται προς το σκοπό του ανταγωνισμού και είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη. Το δικαίωμα αναπτύξεως επιχειρηματικής δραστηριότητας, στην προς τους ιδιώτες κατεύθυνση του, στρέφεται και κατά των ιδιωτικών συμφωνιών, οι οποίες περιορίζουν ή και καταργούν την εφαρμογή του σε συγκεκριμένο τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι για συμβάσεις αποκλειστικών αντιπροσωπειών, δεν είναι δεσμευτικές για τους άλλους επιχειρηματίες, καθόσον ιδιωτικές συμφωνίες δεν μπορεί να καταργούν το συνταγματικό δικαίωμα αναπτύξεως επιχειρηματικής δραστηριότητας.

VIII. Εμπορική Δράση⁷

Δεν είναι ορθός ο ισχυρισμός εταιρίου εμπορικής εταιρείας, κατά τον οποίο είναι αντισυνταγματική η διάταξη του καταστατικού, με την οποία απαγορεύεται στους εταίρους να παράγουν ή να εμπορεύονται είδη, τα οποία παράγει και εμπορεύεται εταιρεία. Η διάταξη του καταστατικού δεν προσβάλλει την ελευθερία της οικονομικής δράσεως. Πρόκειται για απλό περιορισμό, που προκύπτει από τη θεσμική προσαρμογή του αντιστοίχου δικαιώματος, δηλαδή για θεσμική προσαρμογή της οικονομικής ελευθερίας, στα πλαίσια του θεσμού της εμπορικής εταιρείας και όχι για προσβολή του δικαιώματος. Η παρούσα διαπρωτική αντίθεση είναι αντίθεση ομοιογενής. Το βασικό αντικειμενικό στοιχείο της διαφοράς, στο οποίο εκφράζεται μια συγκεκριμένη μορφή οικονομικής δραστηριότητας, ή οικονομική συνεργασία είναι ταυτόχρονα συστατικό στοιχείο και του περιοριζόμενου δικαιώματος και του θεσμού, στα πλαίσια του οποίου εμφανίζεται η διάφορα. Συστατικό στοιχείο του ατομικού δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας, στο σύστημα της κοινωνικής ελεγχόμενης αγοράς, είναι η δυνατότητα διενέργειας οικονομικού ανταγωνισμού, αλλά και οικονομικής συνεργασίας. Το υποκείμενο του οικονομικού δικαιώματος είναι ελεύθερο να ανταγωνίζεται οικονομικά, είναι όμως ταυτόχρονα ελεύθερο και να συνεργάζεται. Η οικονομική συνεργασία σα συστατικό στοιχείο της οικονομικής ελευθερίας, αποτελεί ταυτόχρονα και συστατικό στοιχείο του θεσμού της εμπορικής εταιρείας, ο οποίος επίσης αναγνωρίζεται από το δίκαιο και οποίος βασίζεται όχι στον οικονομικό ανταγωνισμό, αλλά στην οικονομική συνεργασία των εταίρων. Χωρίς την οικονομική συνεργασία, η οποία ακριβώς αποκλείει τον οικονομικό ανταγωνισμό, δεν είναι δυνατή η ύπαρξη του θεσμού της εταιρείας. Τόσο ο θεσμός της εμπορικής εταιρείας, όσο και η οικονομική ελευθερία, αναφέρονται στην οικονομική δράση του ανθρώπου, δηλαδή υπάρχει μεταξύ τους ομοιογένεια, η οποία εκδηλώνεται στη συγκεκριμένη αντίθεση, σαν συνάντηση στο κοινό στοιχείο «οικονομική συνεργασία». Από τη συνάντηση αυτή προκύπτει η πραγματική και νομική αναγκαιότητα του περιορισμού, της προσαρμογής του δικαιώματος, στα πλαίσια του συγκεκριμένου θεσμού. Η οικονομική δραστηριότητα κάθε συγκεκριμένης εταιρείας έχει συγκεκριμένη μορφή, αναφέρεται π.χ. στην παραγωγή και εμπορία συγκεκριμένου προϊόντος. Η οικονομική συνεργασία των εταίρων είναι συνεργασία που αφορά μόνο το αντικείμενο των εργασιών της

⁷ Δημητρόπουλος Ανδρέας
«Συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία
Αθήνα – Κομοτηνή 1981»

εταιρείας. Προσαρμοζόμενη επομένως στο θεσμό της εμπορικής εταιρείας η οικονομική ελευθερία, δεν είναι ελευθερία ανταγωνισμού της κοινής επιχειρήσεως, η οποία άλλωστε κατευθύνεται στην εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος των εταίρων.

Είναι ορθός ο ισχυρισμός εταίρου εμπορικής εταιρείας, ο οποίος υποστηρίζει ότι είναι αντισυνταγματική η διάταξη του εταιρικού, με την οποία απαγορεύεται η άσκηση οποιασδήποτε εμπορίας στους εταίρους. Η παρούσα αντίθεση είναι καταρχήν ομοιογενής αντίθεση, διότι και η οικονομική ελευθερία και ο θεσμός της εμπορικής εταιρείας έχουν οικονομικό περιεχόμενο και ανάγονται σε μια και την αυτή μορφή δραστηριότητας του ανθρώπου, την εμπορική δραστηριότητα.

ΙΧ. Ειδικότερες εκφάνσεις της συναλλακτικής ελευθερίας.

- ❖ *Ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένων*
- ❖ *Ελευθερία καθορισμού της οικονομικής αξίας*
- ❖ *Ελευθερία διάθεσης του οικονομικού αγαθού*

ΙΧ (Α). Ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένων.

Αρχικά η ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένων είναι αναφαίρετο δικαίωμα του κάθε ανθρώπου. Ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις δε δικαιολογείται η άρνηση εμπορικής συναλλαγής με τον αντισυμβαλλόμενο. Εν προκειμένω ο έμπορος λιανικής πώλησης τροφίμων δεν μπορεί να αρνηθεί την πώληση τους σε πελάτη εξαιτίας του φύλου ή της εθνικότητας καθώς έτσι προσβάλλεται το αμυντικό δικαίωμα της συμμετοχής στην οικονομική ζωή. Αυτό επίσης συμπεριλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών και από τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΔΕΚΟ), καθώς η υπηρεσίες λογίζονται σαν αϋλα αγαθά.

ΙΧ (Β). Ελευθερία καθορισμού της οικονομικής αξίας⁸.

Βεβαίως ο καθορισμός της οικονομικής αξίας ενός προϊόντος διέπεται από τη θέληση των μερών. Ωστόσο το κράτος είναι αυτό που παρεμβαίνει με φορολογικά και αγορανομικά μέτρα προκειμένου να ισορροπήσει τυχόν ανισότητες ώστε να λειτουργεί ομαλά η αγορά. Αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης είναι ο περιορισμός της ελευθερίας των συναλλαγών χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι καταλύονται οι όροι μέσα από τους οποίους αναπτύσσεται ελεύθερη οικονομία.

ΙΧ (Γ). Ελευθερία διάθεσης οικονομικού αγαθού

Βεβαίως η σημαντικότερη έκφραση της συναλλακτικής ελευθερίας είναι η εξουσία διάθεσης του οικονομικού αγαθού. Ωστόσο και την ελευθερία αυτή περιορίζει ο νομοθέτης με διατάξεις (αγορανομικός έλεγχος). Για παράδειγμα η απόκρυψη ορισμένων οικονομικών αγαθών τιμωρείται από την αγορανομική νομοθεσία και αποτελεί αγορανομικό αδίκημα. Το ίδιο συμβαίνει και για την άρνηση παροχής υπηρεσιών σε μία μεγάλη κλίμακα. Ο ιδιοκτήτης δηλαδή ενός εστιατορίου δεν είναι ελεύθερος να δεχτεί ή να διώξει τον πελάτη, ο ιδιοκτήτης ξενοδοχείου δεν είναι ελεύθερος να δώσει ή να μη δώσει δωμάτιο, ο οδηγός ταξί δε δικαιούται να αρνηθεί τη μεταφορά προσώπων, ο πρατηριούχος βενζίνης δε δικαιούται να αρνηθεί την παροχή της κτλ. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η γενική αντιμετώπιση της ελευθερίας των συναλλαγών χωρίς την ταυτόχρονη θεώρηση της υπάρχουσας ήδη νομοθεσίας δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπέρασμα. Το ιδιωτικό συναλλακτικό δίκαιο δεν αποτελεί κλάδο δικαίου ανεξάρτητο από το δημόσιο αγορανομικό δίκαιο⁹.

Χ. Ελευθερία των Συναλλαγών και Αμυντικά Δικαιώματα

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη η αμυντική ενέργεια στρέφεται ενάντια στη συναλλακτική ελευθερία. Ωστόσο αυτό δεν ισχύει αλλά

⁸ Δημητρόπουλος Α. «Συνταγματικά Δικαιώματα Ι΄ Εκδ. Αθήνα 2004»

⁹ Οπ. παρ Δημητρόπουλος Ανδρέας

αντιθέτως η θεσμική προσαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι αναγκαία προϋπόθεση για να λειτουργεί ομαλά η αγορά. Βεβαίως στις περιπτώσεις που λείπει η πραγματική ισότητα των συναλλασσομένων η συναλλακτική ελευθερία λειτουργεί κυρίως υπέρ του ισχυρού με τους όρους του οποίου θα διαμορφωθεί η υπόσταση της ιδιωτικής σύμβασης.

XI. Νομολογία

I. ΣτΕ 771/88 Προβληματικές Επιχειρήσεις¹⁰

Η κατ' άρθρο 8§8 ν. 1386/83 αύξηση του κεφαλαίου δεν αντίκειται στις συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν την οικονομική ελευθερία ή την ιδιοκτησία εν όψει του δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετείται (επιβίωση της επιχείρησης) και της δυνατότητας των παλαιών μετόχων να ασκήσουν δικαίωμα προτιμήσεως. Η αύξηση αυτή δεν αποτελεί αναγκαστική εξαγορά της επιχειρήσεως από το κράτος και συνεπώς δεν αντίκειται στο άρθρο 106 του Συντάγματος.

II. ΣτΕ 3469/91¹¹

Η άρνηση υπαγωγής στο ν. 1262/82 επενδύσεως σε παραμεθόρια περιοχή από αλλοδαπή εταιρεία δεν αντιβαίνει στην οικονομική ελευθερία. Το ΣτΕ είχε ασχοληθεί και παλαιότερα (βλ. ΣτΕ 1366/83 ΤοΣ 9/1983, σελ. 624) με τις διατάξεις που θέτουν περιορισμούς στην εγκατάσταση και στην απόκτηση εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε παραμεθόριες περιοχές. Με την απόφαση 3469/91 της ολομέλειας κρίθηκε ότι οι ίδιες διατάξεις μπορούν να εμποδίσουν την υπαγωγή αλλοδαπών επιχειρήσεων στο αναπτυξιακό τόμο 1262/1982. Ο συλλογισμός είναι απλός: Εφόσον δεν είναι δυνατή η απόκτηση εμπράγματων δικαιωμάτων από αλλοδαπούς στις παραμεθόριες περιοχές δεν είναι δυνατή και η επενδυτική δραστηριότητα των προσώπων αυτών στις ίδιες περιοχές, άρα δεν είναι δυνατή και επιχορήγηση των επιχειρήσεων αυτών βάσει του ν. 1262/1982. Το λογικό αυτό σχήμα δεν ανατρέπεται από τις διατάξεις ούτε του άρθρου 5 ούτε του άρθρου 106§1.

¹⁰ Το Σ. τευχ. 15

¹¹ Το Σ. τευχ. 18

III. Διοικ. Εφετείο Αθηνών Αριθμ. 1162/1984

Συνταγματική τόσο η κήρυξη αναδρομικά της παραγραφής ενοχικών αξιώσεων που αναγνωρίστηκαν τελεσίδικα όσο και η κατάργηση εκκρεμών δικών.

IV. ΣτΕ 1422/93, Δ' Τμ¹².

Η κατ'άρθρο 4§6 εδ. α' Ν.308/76 απαγόρευση πολλαπλής επαγγελματικής εγκαταστάσεως εντός μιας πρωτοδικειακής περιφέρειας που επιβάλλεται στο μεσίτη αντίκειται στην κατ'άρθρο 5§1 Σ. ελευθερία της οικονομικής δραστηριότητας διότι δεν δικαιολογείται από την ανάγκη οργανώσεως του μεσιτικού επαγγέλματος κατά τρόπο που να διαφυλάσσει την προσωπική σχέση πίστewς και εμπιστοσύνης μεταξύ μεσίτη και μεσιτικού εντολέα.

V. Περιορισμοί που δικαιολογούνται από την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος ΣτΕ 1149/88¹³

Διάταξη νόμου που απαγορεύει στις ιδιωτικές κλινικές τη χρησιμοποίηση ορισμένου τίτλου η επωνυμίας προς αποφυγή συγχύσεως με αντίστοιχους τίτλους κρατικών νοσοκομείων (Ε.Σ.Υ) δεν παραβιάζει την οικονομική ελευθερία διότι εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον και επομένως αποτελεί θεμιτό περιορισμό της ελευθερίας αυτής. Εξ'άλλου το μέτρο της ανακλήσεως αδείας ανωνύμου εταιρείας σε περίπτωση μη συμμορφώσεως προς διάταξη του πιο πάνω περιεχομένου δεν αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας διότι τούτο συμβαίνει μόνο όταν το μέτρο καταδήλως είναι από τη φύση του ακατάλληλο ή υπερακοντίζει το σκοπό που ο νόμος επιδιώκει και όχι όταν απλώς αμφισβητείται η σκοπιμότητά του (Μειοψ.).

VI. Συνταγματικότητα του ν. 1386/83 περί προβληματικών επιχειρήσεων ΣτΕ 1094/87¹⁴ Ολομ.

Εξυγίανση επιχειρήσεων κατά το νόμο 1386/1983. Ειδικότερα η ανάληψη της προσωρινής διοίκησης. Η συνταγματικότητα των ρυθμίσεων από την άποψη της οικονομικής ελευθερίας (5§1 Σ) από την άποψη του άρθρου

¹² Το Σ. ΤΕΥΧ. 19

¹³ Το Σ. ΤΕΥΧ. 14

¹⁴ Το Σ. ΤΕΥΧ. 13

106 §3-5 του Σ, από την άποψη της διάκρισης των εξουσιών και από την άποψη της προστασίας της ιδιοκτησίας. Το συνταγματικό δικαίωμα της ακρόασης. Ο νόμος 1386 και η προστασία κεφαλαίων του εξωτερικού. Αιτιολογία των διοικητικών πράξεων υπαγωγής στο ν. 1386.

VII. Δημόσια Υπηρεσία υπό λειτουργική έννοια ΣτΕ 3818/97¹⁵, Ολομ.

Η ανάθεση με Διοικ. πράξη κατά νομοθετική πρόβλεψη του προνομίου αποκλειστικής άσκησης έργου κοινής ωφελείας όπως είναι η παροχή συγκοινωνιακών υπηρεσιών στο κοινό, σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου που ιδρύεται από το κράτος δεν εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της συνταγματικά κατοχυρωμένης οικονομικής ελευθερίας και άρα δεν αντίκειται στα άρθρα 5 και 106§2 Σ. Η παραχώρηση από το νομοθέτη του προνομίου εκτέλεσης κατά αποκλειστικότητα συγκοινωνιακού έργου στον ΟΑΣΑ και η με νόμο αφαίρεση του από τις συγκοινωνιακές επιχειρήσεις δεν συνιστά εξαγορά επιχειρήσεως κατά την έννοια του άρθρου 106§3 και 4 Σ. Η ρύθμιση αυτή δεν αντίκειται στην ΕΣΔΑ ούτε στο πρόσθετο πρωτόκολλο.

VIII. ΣτΕ 308/98¹⁶, Ολομ.

Αποτελεί δημόσια υπηρεσία με τη λειτουργική του όρου έννοια η ανάθεση στον ΟΣΕ το αποκλειστικού δικαιώματος οργάνωσης άσκησης και εκμετάλλευσης των διεθνών λεωφορειακών γραμμών για χάρη της ομαλής διεξαγωγής τους. Το δικαίωμα αυτό δεν αντίκειται στην οικονομική ελευθερία άρθρο 5§1 Σ. ούτε στις διατάξεις της ΣυνθΕΟΚ που απαγορεύουν την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσποζούσης θέσεως στην αγορά ορισμένης επιχειρήσεως, άρθρο 86 ΣυνθΕΟΚ. Κατά τον επίδικο χρόνο δεν είχαν ελευθερωθεί οι διεθνής μεταφορές.

IX. Ίση μεταχείριση σε ιδιωτικές σχέσεις (Α.Κ 288) ΑΠ 819/1981¹⁷ Τμ. Β´

Μεταγενέστερα της περιόδου παροχής υπηρεσιών δικηγόρου πρόσληψη από τον εργοδότη άλλων δικηγόρων με τα ίδια προσόντα και για τις ίδιες υπηρεσίες αλλά με υψηλότερο αντίτιμο αποτελεί άνιση μεταχείριση και

¹⁵ Το Σ. τευχ. 24

¹⁶ Το Σ. τευχ. 24

¹⁷ Το Σ. τευχ. 8

στηρίζει δικαίωμα του πρώτου και απελθόντος δικηγόρου να αξιώσει τη διαφορά βάσει του άρθρου 288 Α.Κ.

Χ. Οικονομική Ελευθερία – Δημόσια υπηρεσία ΣτΕ 3250/1998¹⁸. Ε΄Τμ.

Από την Υγειον. Διάταξη «Περί διαθέσεως λυμμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων», όταν ερμηνευθεί υπό το φως του άρθρου 5§1 Σ. που προστατεύει την ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα, συνάγεται ότι η διάθεση λυμάτων ή βιομηχανικών αποβλήτων δεν αποκλείεται να αποτελέσει αντικείμενο ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας τόσο αυτοτελώς όσο και στα πλαίσια άλλης μείζονος επιχειρηματικής δραστηριότητας εκεί όπου η διάθεση αυτή των λυμάτων δεν έχει θεσμοθετηθεί και οργανωθεί ως ανταποδοτική δημόσια υπηρεσία. Απορρίπτεται η αίτηση ακυρώσεως.

XI. Υπηρεσιακές μεταβολές σε προεκλογική περίοδο ΑΠ 2/1998¹⁹, Ολομ.

Οικονομική ελευθερία – συμβατική ελευθερία (άρθρο 5§1 Σ.). Με την ελευθερία των συμβάσεων ως εκδήλωση της οικονομικής ελευθερίας δεν συμβιβάζεται κατ'αρχήν μεταγενέστερη επέμβαση του νομοθέτη περιοριστική της ελευθερίας αυτής εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ελευθερία αυτή προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων ή ασκείται κατά παραβίαση του Σ. ή ενέχει προσβολή των χρηστών ηθών καθώς επίσης και κατά τις περιπτώσεις που αυτή ασκείται προς βλάβη της εθνικής οικονομίας. Επίσης η ελευθερία αυτή μπορεί να περιοριστεί όπου τούτο επιβάλλεται από λόγους γενικότερου ή δημοσίου συμφέροντος. Στις εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις δεν αρκεί η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του ιδιώτη για να αποκλείσει την επέμβαση του νομοθέτη σε βάρος υφισταμένων συμβάσεων, Είναι συνταγματικά ανεκτή η ρύθμιση του άρθρου 28§10 του ν. 2190/1994 με την οποία απαγορεύτηκαν μεταξύ των άλλων οι υπηρεσιακές μεταβολές του προσωπικού των υπηρεσιών και των νομικών προσώπων του άρθρου 14§1 του ίδιου νόμου κατά την προεκλογική περίοδο επειδή έτσι προστατεύεται το αδιάβλητο των υπηρεσιακών κρίσεων και τα χρηστά υπηρεσιακά ήθη – Μειοψηφούσα γνώμη – Δεκτή η αναίρεση.

¹⁸ Το Σ. τευχ. 25

¹⁹ Το Σ. τευχ. 25

XII. Βασικά Συμπεράσματα

- ◆ Το ότι καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην οικονομική ζωή εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη, είναι οριοθέτηση και όχι περιορισμός.
- ◆ Ορισμένοι «περιορισμοί» μπορούν να υπάρξουν όσον αφορά την οικονομική ελευθερία του κάθε ανθρώπου μόνο για χάρη του δημοσίου συμφέροντος.
- ◆ Η οικονομική ελευθερία αναφέρεται κυρίως στο συναλλακτικό – επιχειρηματικό χώρο και στον καταναλωτικό χώρο.

XIII. Περίληψη

Σύμφωνα με το 5§1 του Σ. καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στην οικονομική ζωή εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σ. και τα χρηστά ήθη. Οι συναλλακτικές σχέσεις διαμορφωμένες μέσα στη κοινωνία για να λειτουργήσουν σωστά χρειάζεται να εφαρμόζονται δικαιώματα στις μεταξύ τους σχέσεις. Η οικονομική ελευθερία εφαρμόζεται σε δύο χώρους: στο συναλλακτικό – επιχειρηματικό και στον καταναλωτικό. Η ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένων, η ελευθερία καθορισμού της οικονομική αξίας και η ελευθερία διαθέσεως οικονομικού αγαθού είναι ειδικότερες εκφάνσεις της συναλλακτικής ελευθερίας, που είναι η απόλυτη έκφραση των κατοχυρωμένων συνταγματικών δικαιωμάτων.

XIV. Summary

According to 5§1 article of the constitution everyone has the right to participate in the economical life as long as he doesn't infringe upon the rights of other people and he doesn't contravene the constitution or decent morals. Transactional relationships which have been formed inside the society in order to function properly it is necessary need to exist rights between their relationships. The constitutional rights are separate to rights in transactional business and to right in the consuming space. The freedom of choice of the contracting party the freedom of determination of the value and the freedom of disposal of the commodity are special subjects of the transactional freedom which is the total expression of the secure constitutional rights.

XV. Λήμματα

Οικονομική ελευθερία – Economical freedom

Συναλλακτικές σχέσεις – Transactional relationships

Συνταγματικά δικαιώματα – Constitutional rights

Επιχειρηματικός χώρος – Business area

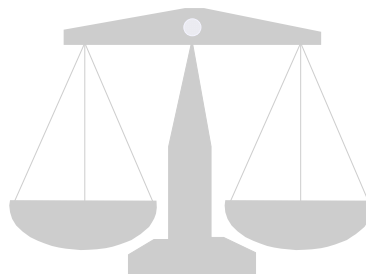
Καταναλωτικός χώρος – Consuming space

Νομολογία – Jurisprudence

Ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένου – Freedom of choice of the contracting party

Ελευθερία καθορισμού της οικονομικής αξίας αγαθού – Freedom of determination value

Ελευθερία διάθεσης του οικονομικού αγαθού – Freedom of disposal of the commodity.

Βιβλιογραφία

1. Γεωργιάδη – Σταθόπουλου «Ερμ. Α.Κ τόμος 2, Αθήνα 1979»
2. Γεωργόπουλος Κων/νος
«Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο Αθήνα – Κομοτηνή 1991»
3. Δαγτόγλου Π. «Συνταγματικά Δικαιώματα» τόμος Β΄
4. Δημητρόπουλος Ανδρέας
«Συνταγματικά Δικαιώματα Αθήνα – Κομοτηνή 1991»
5. Δημητρόπουλος Ανδρέας
«Συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία
Αθήνα – Κομοτηνή 1981»
6. Ραΐκος Αθανάσιος
«Συνταγματικά Δικαιώματα Αθήνα – Κομοτηνή 2002»
7. ΤοΣ
8. Σταθόπουλος Μιχάλης «Γενικό Ενοχικό Αθήνα 1998»